

ПРОДУКТИВНІСТЬ ОДНОРІЧНИХ КОРМОВИХ АГРОЦЕНОЗІВ ЗАЛЕЖНО ВІД ЇХ СКЛАДУ Й СПОСОБУ ВИКОРИСТАННЯ В УМОВАХ ПІВДНЯ УКРАЇНИ

С. М. Сидоров*, аспірант

ORCID 0000-0003-4745-9532

Інститут зрошуваного землеробства НААН
сел. Наддніпрянське, м. Херсон, 73483, Україна
e-mail: izz.ua@ukr.net

Аналіз сучасного стану галузі кормовиробництва свідчить, що підвищення продуктивності кормових культур на неполивних землях підзони Південного Степу можливо досягти шляхом розроблення й впровадження у сільськогосподарське виробництво енергоощадних технологій вирощування кормових агроценозів. При цьому для збільшення виробництва кормів польового кормовиробництва важливе значення набуває подальше зростання врожайності кормових культур, що істотно пов'язано з регіональною зміною клімату, а також видовим складом агроценозів та способом їх використання.

Двофакторний польовий дослід по удосконаленню енергоощадної технології вирощування ранніх ярих зернових і капустяних культур на кормові цілі за різних способів їх використання проводили на неполивних землях ДП «ДГ «Асканія-Нова» Інституту тваринництва степових районів імені М.Ф. Іванова «Асканія-Нова» - Національного наукового селекційно-генетичного центру з вівчарства. Дослід закладено методом розщеплених ділянок, де головні ділянки (ділянки першого порядку, фактор А) – спосіб використання агроценозу – на зелену масу та сінаж, субділянки (ділянки другого порядку, фактор В) – склад агроценозу: 1 – Ячмінь (сорт Адапт); 2 – Ячмінь + Ріпак ярий (сорт Микитинецький); 3 – Ячмінь + Гірчиця біла (сорт Біла принцеса); 4 – Овес (сорт Бусол); 5 – Овес + Ріпак ярий (сорт Микитинецький); 6 – Овес + Гірчиця біла (сорт Біла принцеса).

---

*Науковий керівник: Голобородько Станіслав Петрович,
доктор сільськогосподарських наук, професор

Площа посівної ділянки – 100,0 м², облікової – 10 м², повторність досліду чотириразова. Норма висіву насіння одновидових посівів ячменю – 3,5-4,5 млн шт/га, відповідно, вівса – 3,5-4,0 млн шт/га. У складі бінарних сумішок норма висіву насіння ячменю й вівса складала 4,0 млн шт/га, ріпаку ярого – 13,0 кг/га, відповідно, гірчиці білої – 16,0 кг/га. Сівбу проводили сівалкою “Dohn Deer”–1590, загальна ширина захвату якої складає 4,5 м. Строк закладки польового досліду – ранньовесняний 2021 р. Збирання врожаю проводили укiсним методом.

Облік прямих витрат при вирощуванні кормових агроценозів проводили за зональними нормами виробітку й тарифними ставками, які рекомендовані для механізаторів та різноробочих, прийнятими в ДП «ДГ ІТСП «Асканія-Нова» - ННСГЦВ».

Статистичний аналіз отриманих урожайних даних двофакторного польового досліду проводили методом дисперсійного аналізу [1].

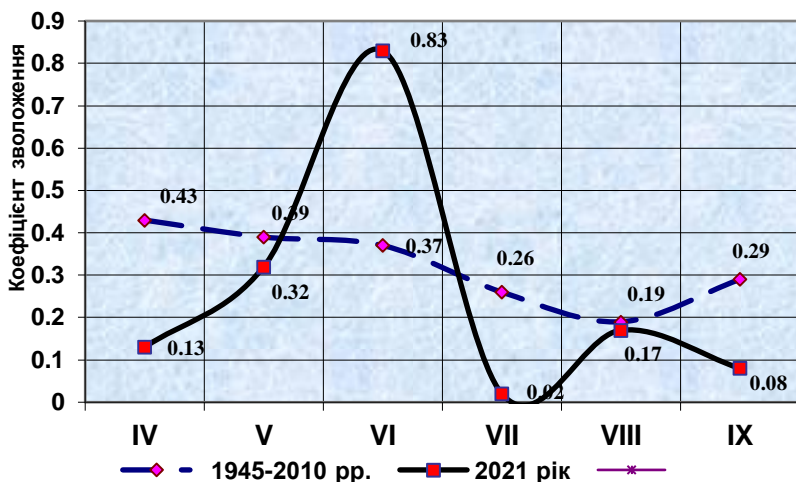
Вплив погодно-кліматичних умов при формуванні врожаю кормових агроценозів встановлювали шляхом визначення випаровуваності, дефіциту вологозабезпечення та коефіцієнта зволоження (К_з), які визначали за Н. Н. Івановим [2]. Метеорологічні показники наведено за даними метеорологічної станції смт “Асканія-Нова”.

Таблиця 1. Випаровуваність, кількість опадів, дефіцит вологозабезпечення та коефіцієнт зволоження за міжфазними періодами кормових агроценозів вирощуваних на зелений корм та сінаж

Календарна дата	Середня температура повітря, °С	Кількість опадів, мм	Відносна вологість повітря %	Випаровуваність, мм	Дефіцит вологозабезпечення, мм	Коефіцієнт зволоження (К _з)
1	2	3	4	5	6	7
Ячмінь ярий на зелений корм і сінаж						
сівба-сходи (20 діб)						
10.III-29.III	3,9	44,2	76,2	35,8	– 8,4	1,23
сходи-початок кущення (32 доби)						
30.III-30.IV	8,8	56,2	72,8	55,9	– 0,3	1,00
початок кущення-початок виходу в трубку (8 діб)						
01.V-08.V	14,5	1,8	68,0	89,9	88,1	0,02

1	2	3	4	5	6	7
початок виходу в трубку-початок колосіння (10 діб)						
09.V-18.V	14,6	0,9	51,0	138,3	137,4	0,01
початок колосіння-молочно воскова стиглість (7 діб)						
19.V-25.V	17,0	3,2	69,0	98,4	95,2	0,03
молочно воскова стиглість-воскова стиглість (17 діб)						
26.V-11.VI	17,8	51,7	75,5	80,8	29,1	0,64
Разом при вирощуванні ячменя на зелену масу						
77 діб	11,8	106,3	67,4	418,3	312,0	0,25
Разом при вирощуванні ячменя на сінаж						
94 доби	12,8	158,0	68,7	499,1	341,1	0,32
Овес посівний на зелений корм і сінаж						
сівба-сходи (27 діб)						
10.III-05.IV	4,1	54,4	76,5	35,8	– 18,6	1,52
сходи-початок кущення (25 діб)						
06.IV-30.IV	9,5	31,6	71,6	60,8	29,2	0,52
початок кущення-початок виходу в трубку (10 діб)						
01.V-10.V	14,0	1,8	64,9	96,1	94,3	0,02
початок виходу в трубку-початок викидання волоті (15 діб)						
11.V-25.V	16,1	16,2	68,1	97,0	80,8	0,17
початок викидання волоті-початок молочно воскової стиглості (19 діб)						
26.V-13.VI	18,1	51,7	75,0	83,6	31,9	0,62
початок молочно воскової стиглості -воскова стиглість (9 діб)						
14.VI-22.VI	21,2	41,2	77,6	86,1	44,9	0,48
Разом при вирощуванні вівса на зелену масу						
96 діб	12,4	155,7	71,2	373,3	217,6	0,42
разом при вирощуванні вівса на сінаж						
105 діб	13,8	196,9	72,3	459,4	262,5	0,43

Приведені показники свідчать, що за коефіцієнтом зволоження південна частина зони Степу протягом квітня відносилася до напівпустелі, відповідно, травня – напівсухої зони, червня – напіввологої зони, липня – до пустелі, серпня – напівпустелі й вересня – до пустелі (рис. 1).

Рисунок 1. Коефіцієнти зволоження у середньовологому (25%) за забезпеченістю опадами 2021 р. та у середньому за 1945-2010 рр.

(за даними метеорологічної станції смт Асканія-Нова)

Дослідженнями встановлено, що продуктивність кормових агроценозів у середньовологому (25%) за забезпеченістю опадами році в умовах природного зволоження істотно залежала від погодних умов, що склалися, а також їх видового складу й способу використання. Збір кормових одиниць з моновидових посівів ячменю ярого й вівса посівного при використанні на зелену масу досягав 2,6-3,8 т/га й, відповідно, 3,1-4,8 т/га на сінаж. Продуктивність бінарних посівів: ячмінь ярий + ріпак ярий та ячмінь ярий + гірчиця біла була достатньо високою і, за елімінування способу використання агроценозів, складала 3,2-4,8 т/га корм. од., й відповідно, овес посівний + ріпак ярий – 4,4-5,8 та овес посівний + гірчиця біла – 4,7-5,5 т/га корм. од. (табл. 2).

А. Оцінка істотності часткових відмінностей:

NIP ₀₅ – способу використання, т/га	0,45	0,74	0,14	10,9
NIP ₀₅ – склад агроценозу, т/га	0,43	0,89	0,16	13,0

Таблиця 2. Продуктивність кормових агроценозів залежно від їх видового складу й способу використання (2021 р.)

Варіанти		Вихід з 1 га			
Спосіб використання (А)	Склад агроценозу (В)	абсолютно сухої речовини, т/га	кормових одиниць, т/га	перетравного протеїну, т/га	обмінної енергії, ГДж
Зелену масу	Ячмінь ярий	3,6	2,6	0,29	38,0
	Ячмінь+ріпак ярий	4,4	3,2	0,41	46,1
	Ячмінь+ гірчиця біла	4,6	3,3	0,42	49,0
	Овес	5,4	3,8	0,56	56,9
	Овес+ ріпак ярий	6,1	4,4	0,64	62,5
	Овес+гірчиця біла	6,6	4,7	0,67	70,0
Сінаж	Ячмінь ярий	4,6	3,1	0,28	48,7
	Ячмінь+ріпак ярий	6,9	4,8	0,50	72,4
	Ячмінь+ гірчиця біла	6,3	4,4	0,43	66,8
	Овес	7,0	4,8	0,68	73,9
	Овес+ ріпак ярий	8,3	5,8	0,74	89,3
	Овес+гірчиця біла	7,8	5,5	0,66	81,4

Максимальний вихід поживних речовин отримано при вирощуванні бінарного агроценозу овес посівний + ріпак ярий, який за використання на зелену масу складав: абсолютно сухої речовини – 6,1 т/га, відповідно, корм. од. – 4,4 т/га; перетравного протеїну – 0,64 т/га й обмінної енергії – 62,5 ГДж/га. При використанні вказаного агроценозу на сінаж вихід поживних речовин досягав, відповідно, – 8,3 т/га; 5,8 та 0,74 т/га і 89,3 ГДж/га.

За виходом поживних речовин бінарний склад агроценозу овес посівний + ріпак ярий при використанні на сінаж, порівняно з використанням на зелену масу, перевищував: абсолютно сухої речовини на 26,5%; кормових одиниць – 24,1; перетравного протеїну – 13,5% і обмінної енергії на 30,0%.

Собівартість 1 тонни кормових одиниць одновидових посівів ячменю ярого й вівса посівного при використанні на зелену масу досягала 618,9-864,3 грн, відповідно, умовно чистий прибуток з 1 га – 9972,9-15508,1 грн і витрат енергії на виробництво 1 кг корм. од. – 1,76-3,65 МДж. При використанні монovidових посівів ячменю ярого й вівса посівного на сінаж собівартість 1 тонни корм. од. складала 533,5-773,2 грн, відповідно, бінарних сумішок ячмінь + ріпак ярий та

овес + ріпак ярий – 450,8-537,4 грн і ячмінь ярий + гірчиця біла та оves + гірчиця біла – 475,4-596,9 грн.

Витрати сукупної енергії на виробництво 1 кг корм. од. при вирощуванні одновидових посівів ячменю ярого й вівса посівного досягали 3,16-3,65 МДж. При вирощуванні бінарних агроценозів ячмінь ярий + ріпак ярий та оves посівний + ріпак ярий витрати енергії на виробництво 1 кг корм. од складали 2,09-3,05 МДж, відповідно, ячмінь ярий + гірчиця біла – 2,28-2,95 МДж. За вирощування сумісних посівів оves посівний + ріпак ярий витрати енергії на виробництво 1 кг корм. од. знижувалися до 1,73-2,22 МДж й оves + гірчиця біла –1,83-2,07 МДж.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ушкаренко В. О., Вожегова Р. А., Голобородько С. П., Коковіхін С. В. Методика польового дослідю. Херсон. Видавець: Грінь Д. С. 2014. 445 с.
2. Иванов Н. Н. Показатель биологической эффективности климата. *Известия Всесоюзного географического общества*. 1962. Т. 94. Вып. 1. С. 65–70.